

Esborranyes de les capitulacions per fer una creu monumental gòtica a la vila de Blancafort al segle XV

Joan Maria Quijada Bosch

• Esborranys de les capitulacions • per fer una creu monumental • gòtica a la vila de Blancafort • al segle XV

• Joan Maria Quijada Bosch

• Tècnic arxiver de l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona (AHAT)

• Carrer de Sant Pau, 2. 43004 Tarragona

• jmquijada@arquebisbattarragona.cat

Resum: Aquest article dona a conèixer l'esborrany de les capitulacions, entre la universitat de Blancafort i els mestres Joan d'Alamanya i Miquel de Molina, per fer una creu monumental gòtica a la vila de Blancafort entre els anys 1490 i 1491. Malauradament, cap de les quatre creus amb què comptava la vila resten avui en dia en peu, la qual cosa fa impossible assignar a quina de totes correspon aquest contracte.

Paraules clau: creus de terme, Blancafort, Joan d'Alamanya, Miquel de Molina, història de l'art, segle XV.

Les creus monumentals

La creu, símbol de la redempció de l'home per Crist, des dels inicis del cristianisme ha presidit tots els aspectes de la vida cristiana, des del naixement amb l'administració del baptisme fins a la mort amb l'extremunció. No és estrany, doncs, que també les trobem en el nostre paisatge; a la vora dels camins, davant de les esglésies i monestirs, a l'entrada dels pobles o en els cementiris. Aquestes creus són conegudes popularment per creus de terme, tot englobant tant les que feien aquesta funció de delimitar el territori d'una vila o d'una parròquia, com aquelles erigides als fossars, a les entrades dels pobles o als camins. La denominació que hem triat per referir-nos-hi en aquest article és la de creu monumental, car són obres escultòriques, en la majoria dels casos, de grans proporcions. L'estructura de les creus monumentals, generalment, és la següent: a la part inferior trobem uns graons sobre els quals hi ha el pedestal; d'aquest en neix el fust o la columna que sosté un capitell, generalment decorat amb imatges de sants o santes, i finalment, a dalt de tot hi trobem la creu.

A Catalunya les primeres referències que s'entenen són del segle XI i la seva funció era doble: delimitar fins on arribaven els drets de cada propietari i

posar-se sota l'empara de Déu.¹ Probablement aquestes primeres fites eren de fusta o d'altres materials perennes, la qual cosa féu que al llarg dels anys fossin substituïdes per creus de pedra que resistien millor les inclemències del temps. Des del segle XIV es tenen nombroses notícies de l'existència de creus monumentals als fossars, que inviten a pregar pels sebollits en aquell lloc; a les entrades dels pobles per demostrar la pietat i sentiment cristià d'aquella població, i on s'hi anava en processó cantant lletanies dels sants en certes diades litúrgiques i resant algunes oracions abans de retornar; les caminals, a voltes protegides per un cobert, eren erigides com a testimoni que en aquell indret s'havia produït algun fet miraculós o alguna desgràcia, i per últim, les creus de terme, on antigament s'hi acostumava anar en processó el dia de la Santa Creu a fi que el Senyor protegís la població de tempestes i plagues.²

El decurs dels segles, vents, pluges i, sobretot, l'acció humana en revoltes i guerres ha causat el seu deteriorament o, fins i tot, la seva total desaparició. Durant la Guerra Civil espanyola es produí una destrucció sistemàtica de les creus monumentals de tot Catalunya, poques se salvaren de l'excitació revolucionària antireligiosa, amb la qual cosa es perdé per sempre una part important del nostre patrimoni escultòric.

Les capitulacions

Aquestes són l'esborrany dels pactes que es feren entre la universitat de Blancafort amb els dos mestres per fer una creu monumental a la vila. El document solt es troba dins del manual notarial núm. 31 (1488-1490) del fons parroquial de Santa Maria Magdalena de Blancafort dipositat a l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona.

Les capitulacions es poden dividir en dues parts; a la primera que data del 23 de setembre de 1490 hi trobem els acords als quals arribaren els jurats de la vila d'aquell any, Antoni Barulles, Joan Tapioles i Joan Tàrrega, amb el mestre Joan d'Alamanya, per fer l'esmentada creu. La segona part, més breu, conté els pactes fets entre Francesc Senyer, Llorens Perona i Marc Malet, jurats, amb el mestre Miquel de Molina per acabar l'obra de la creu iniciada pel citat Joan, firmats el dia 10 d'agost de 1491.

Els pactes a què arribaren els jurats de Blancafort amb el mestre Joan d'Alamanya eren per obrar dues peces de la creu monumental; el capitell i la creu que el coronava pel preu de cent sous. Al capitell havia d'haver cinc imatges, las quals

¹ Vegeu el recull d'afrontacions de propietats del segle XI que exemplifiquen aquesta funció de fita, així com, la recopilació fotogràfica de 407 creus monumentals. Bastardes i Parera, Albert. *Les creus al vent*. Editorial Millà, Barcelona, 1983. p. 22-24.

² Per a més informació sobre els orígens dels diversos tipus de creus: Font i Sagué, Norbert. *Datos para la historia de las creus de piedra de Catalunya*. Impremta Fidel Giró, Barcelona, 1894.

desconeixem quines eren, car no apareixen mencionades en l'esberrany. A la creu havia d'haver-hi, en un costat, el Sant Crist, i a l'altre, la Verge Maria amb el nen Jesús al braç. Els extrems de la creu havien d'estar decorats amb fullatges. L'any 1491 el mestre Miquel de Molina es comprometia a acabar l'obra iniciada pel mestre Joan d'Alamanya pel preu de deu sous més cinc lliures.

Cal suposar, malgrat no haver trobat cap apoca de pagament per la feina realitzada, que el mestre Miquel de Molina va acabar definitivament la creu monumental. Tampoc no coneixem a quina data ni el lloc de Blancafort on fou erigida aquesta nova creu monumental.

Les creus de Blancafort

Sabem, que havien existit quatre creus monumentals a la vila de Blancafort però actualment no en resta cap en peu. La més antiga, probablement, devia ser la que hi havia a la plaça de l'Església i que una forta ventada va enderrocar, de manera que fou substituïda per una altra amb un pedestal i un fust de pedra però acabada amb una creu de ferro.³

L'1 d'abril de 1932 foren enderrocades les creus del fossar i la creu de pedra que hi havia al passeig de Prat de la Riba, actualment plaça dels Arbres. Aquest acte vandàlic provocà la protesta per escrit d'un grup de blancafortins dirigida al batlle de la vila.⁴ Per últim, segons Josep Recasens, hi havia una creu de terme de pedra que estava situada al camí de l'Espluga de Francolí i que la gent gran coneixia aquell indret com el "camí de la creueta".⁵

La desaparició de les quatre creus monumentals que existien a inicis del segle XX, junt amb la mancança de reproduccions fotogràfiques d'aquestes, fa del tot impossible fer qualsevol suposició sobre a quina corresponia aquestes capitulacions.

³ "Allí prop, a la plaça del costat, existia una creu de pedra d'interès artístic, que un furient vendaval derrocà per sempre." Palau i Dolcet., Antoni. *Guia de la Conca*. Impremta Romana. Barcelona, 1932. p. 111.

⁴ "En vista de los hechos de barbarie y salvajismo de unos cuantos mal educados y sin conciencia ni presto, cometidos en esta población en la noche del día uno del corriente, al penetrar furtivamente en el cementerio parroquial antiguo y destrozar la Cruz, a cuya sombra descansan nuestros antepasados y derribar la otra Cruz monumental del Paseo Prat de la Riba, monumento que aparte de su simbolismo religioso, poseía su valor artístico y hermoseaba el citado paseo, hiriendo así los sentimientos más delicados y firmes convicciones de la casi totalidad de los vecinos de Blancafort, todos ellos cristianos y honrados ciudadanos [...]" Recasens i Llor, Josep. *Blancafort. Aproximació geogràfica-històrica*. Ajuntament de Blancafort: Impremta Recasens. Montblanc 1986. p. 321-322.

⁵ *Ibidem*. p. 322.

Apèndix documental

Esborrany de les capitulacions per construir una creu monumental a la vila de Blancafort.

AHAT. Fons parroquial de Santa Maria Magdalena. Manual notarial núm. 31 (1488-1490).

XXIII mensis septembris anno a nativitate domini MCCCCLXXXX.

Dijous qui-s contave xxiii del mes de setembre any MCCCCLXXXX nosaltres Antoni Barulles, Johan Tapioles e Johan Taregua, jurats del loch de Blancafort en lo present any nos concordarem del preu de fer lo cap de la creu ab lo honorable mestre Johan Dalamaya segons los capitols entre nosaltres fets e continguts.

E primerament que lo dit mestre Johan Dalamaya a de fer lo dit cap de creu ço es capitel e creu esent obrada en la menera seguent ço es que en lo capitel aura cinc ymages tales com nosaltres dits de manaren e tan onorablament com fer se poran.

Item en lo cap de la creu te a fer lo crocifixi de una part de la altra part la figura de la Verge Maria ab son fil al braç.

Item mes es tengut los botons dels caps de la creus sien obrats de fulages.

Item mes es tengut lo mestre Johan les angles de la creu sien traçades de punts de compas.

Item mes promet lo dit mestre Alamay aver principiat de obrar lo dit cap no leixar la dita obra que nenguna altra obra fins a tant sie acabada e lo dit cap sie posat, empero nosaltres dits juats li tenim a dona plom e un pern de fere e dos homes per fer la bestita.

Item los dits jurats de Blancafort, ab nom de tota la honiversitat, prometen pagar al dit mestre Alamay donar del dit cap cents sous essent obrat e posat e mes en orde lo dit cap.

Item mes los dits jurats son tenguts de fer a despesa al dit mestre Alamany mentre l'obra dura e mes donar li dos omens per descalçar les pedres per a fer la dita creu.

Item si ere cas que lo dit mestre feye arada o no la feye axi per feta com es empres que sie indicada l'obra per dos mestres a semblans del dit mestre Johan e que si arades e aura que sien vistes e indicades per aquels.

Que capitola predicta et superius contenta predictae partes firmarunt et promiserunt tenere complire et observare et hoc sub obligatione omnium bonorum renunciando cuilibet iuri etc. submitendo etc. fiat largo modo et.

Testes Petrus Taregua et Johannes Prats dicti loci.

Vuy que contam x de agost fermaren los sobre dits capitols en per Francesch Ceyner e Lorench Perona e March Malet, jurats del loch de Blancafort e mestre Miquell de Molina ab la forma que eren concordats per los jurats pasats e mestre Johan de Alamayna sobre la hobra del cab de la creu que dit mestre Johan de Alamany avie de fer segons es contingut en los sobre dits capitols.

Item lo dit mestre Miquell de Molina se obliga de fer sobre les cinch ymages del capitel fer tubes ben acabades e aço te de fer per la hobra que ha trobada feta per mestre Johan de Alamany e per ço dits jurats hi tenen de donar deu sous ultra les cinch liures.

Item es stat concordat que tot hora que dit mestre Miquel volgues x sous que dits jurats los hi agan de donar.

Testes [...] sunt mestre Arnau Fusterius et Laurencius Montaner et Bartolomeus Malot omnes de Blancafort.

Dades del treball

Rebuda: gener 2008

Supervisió: Gener Gonzalvo Bou

Acceptació: març 2009